ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№4(3)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 412 sahifa,
16-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:
Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi O'zbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ
Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician
Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Shermuhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi O'zbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics
Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:
Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:
• Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)
Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):
• Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari 10
Shermanova Feruza Djumaboyevna

Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarlarining boshqaruv madaniyati 15
Xurramov Anvar Vafoqulovich

5–7 yoshli bolalar jismoniy rivojlanishida futbol o'yin elementlarining pedagogik ahamiyati 19
Olim Ziyoyev Toshpulatovich

Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari 23
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, G'ulomova Durdona Shovkat qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish metodikasi 26
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, Olimjonova Humora

Algebra va funksiya: SAT matematikasining asosi 30
Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich

Psixologik savodxonlikning psixologik xizmat samaradorligini ta'minlashdagi nazariy va amaliy asoslari 34
Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich

Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarda pedagogik odobni rivojlantirish muammosi 40
Fayzullayeva Feruza Aktamjon qizi

Yosh oilalarning mustahkamligiga zamonaviy axborot vositalaridan foydalanishning ta'siri 44
Kushakova Nargiza Islambaevna

Strategic Educational Management: Methods for Improving Teaching and Learning Outcomes 47
Majitova Munisa Oybek qizi

Talabalarda ijodiy qobilyatlarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari 51
Normurodova Qunduz Tursun qizi

Oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish 54
Nurmaxmatov Lutfulla Abduxomid o'g'li

Savod o'rgatish davrida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi 58
Po'latova Sitora Olimjonovna

Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmlari 62
Rahmonov Amirshoh Abdumuxtorovich

Bo'lajak kimyo o'qituvchisining metodik tayyorgarligini takomillashtirish 66
Shomurotova Sh. X.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodika asoslari 70
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari 73
Shermanova Feruza Djumaboyevna

Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetentligini rivojlantirishda art-pedagogik texnologiyalar 77
Suvanova Kamola Raimqul qizi

O'quvchilarning mustaqil fikrlash samaradorligini oshirishda muammoli ta'lim texnologiyasining o'rni 81
Zikriyoyeva Feruza Sadullo qizi

Обучение основам ультразвуковой диагностики с использованием метода "Каждый учит каждого" 85
Набиев Абдулло Абдувохидович

To'lepbergen Qayipbergenov asarlarida komil insonni tarbiyalash masalalari 88
Xabibnazarova Saiyra Baxitbayevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Alisher Navoiyning "Hayrat ul-abror" asari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy fazilatlarni shakllantirish 91
Karamatova Dilfuza Sadinovna, Mahmudova Niginabonu Mizrof qizi

Ekologik muammoli vaziyatlar orqali kimyo fanida kreativ tafakkurni rivojlantirish metodikasi 96
Ibodullayeva M. I., Dinnazarova F. S.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta'limni tashkil etish metodikasi 101
Saydullayev Zafar Erkinovich

Talabalarni milliy hunarmandchilik vositasida samogen tarbiyalashda tarixiylik tamoyili 104
Allanov Shuxrat Qilichovich

"Harry Potter" asarining o'zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalalari 108
Fayziyev Baxodir Baxshilloyevich

Maktabgacha ta'limda bolalar nutqini o'stirishning integratsiyalashgan texnologiyalaridan foydalanish 112
Imamova Nilufar Zabiyxulla qizi, Nurmatova Gulchexra Baxadirovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari 116
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi

Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash 119
Eshonqulova Ma'suda Habibovna

Yosh oilalarda nikoh barqarorligini ta'minlovchi psixologik omillar 123
Islomova Ozoda Isomiddin qizi

Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalarni inklyuziv ta'limda o'qitish metodologiyasi 127
Abdullayeva Maftuna

Maktabgacha ta'lim tashkilotida xavfsiz psixologik muhit yaratishning pedagogik ahamiyati 131
Turayeva Gulchexra Urayimovna, Ziyaeva Umida Xolmat qizi

STEAM asosida kollaborativ ta'lim muhitida metakompetensiyalarni rivojlantirish 135
Axmadova Malika

Yosh sportchilarni sportga yo'naltirish va sportchilarni tanlash muammolari (futbol sport turi misolida) 139
Xotamov Jaloliddin Xusnitdin o'g'li

Biologiyada amaliy tajribalar o'tkazishning zamonaviy virtual yechimlari 143
Mirzayeva Nodira Abduxamidovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati 146
D. P. Xodiyeva, M. Sh. To'rayeva

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kreativlikni shakllantirish metodikasi (texnologiya darslari misolida) 150
Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Jurayeva Ozoda Ortiq qizi

Boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'rgatishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish 154
G'. Yu. Eshmirzayev

O'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda kimyo ta'limining o'rni va o'ziga xos jihatlari 157
Kamolova Nargiza Ibragimovna

Bilingvizm (ikki tillilik) sharoitida o'quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari 161
Mapruza Embergenova

Zamonaviy jamiyatda gender sotsializatsiyasi va psixologik jins xususiyatlari: maskulinlik, femininlik va androginlikning empirik tahlili 167
Nasrullayeva Asolat Abdumalik qizi

Bo'lajak muhandislarda chiziqli tenglamalar sistemalari va ularning amaliy tatbiqlarini o'qitish haqida 171
Qushmurotov Umurbek Ibadillayevich

Bo'lajak tibbiyot xodimlarining xorijiy til kompetensiyasini rivojlantirish bo'yicha tajriba-sinov ishlari natijalari 177
Raximova Nigora Atakulovna

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ko'p ma'noli so'zlar ustida ishlash orqali nutqiy qobiliyatini rivojlantirish 180
Xo'jayeva Durdonaxon Maqsud qizi, Rustamova Zulfiya Xolmirzayevna

Pul qadriyatining o'smirlik davrida shakllanishiga ta'sir etuvchi milliy, ijtimoiy va psixologik omillar: iqtisodiy ijtimoiylashuvning psixodinamik yondashuvda tahlili 184
Xolmuratova Mahbuba Maxmudovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'smirlarda koping xulq-atvor shakllanishida ota-ona va farzand o'rtasidagi munosabatlarning psixologik xususiyatlari 189
Yarmatova Sanobar Jo'rayevna

Raqamli ta'lim muhitida talabalarning matematik kompetensiyalarini rivojlantirishda interfaol metodlar 193
Norquvatova Diyora Davron qizi

Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta'limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari 197
Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna

Системно-функциональное моделирование и эмпирический анализ нравственно-волевой детерминации в профессиональной деятельности военнослужащих 201
Зохиров Нодирбек Улугбекович

Kimyo fanini o'qitishda muommali ta'lim metodining o'rni va amaliy ahamiyati 205
Kultayev Kuzibay Kazakbayevich

Rolli o'yinlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni erta kasbga yo'naltirishning pedagogik shart-sharoitlari 209
Niginabonu Fayzullayeva

Boshlang'ich sinflarda PIRLS va TIMSS talablariga mos ta'lim texnologiyalarini qo'llashning didaktik asoslari 214
Qurbonova Maxtuma Fazliddinovna, Mamedova Maxfuza Erkinovna, Omonova Gulandom Davlatovna

Raqamli texnologiyalar vositasida virtual laboratoriyalarni o'qitish 219
Tilovova Turdixol Baratovna

Hosila va uning tadbiqlarini o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar 222
Absamatov Zuxriddin Axmad o'g'li

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining diskursiv kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalarini amaliyotda qo'llash usullari 228
Dauletnazarova Ainura Kayirbaevna

O'quvchilar o'rtasida bullingni oldini olish va pedagogik-psixologik omillarni bartaraf etish yo'llari 233
U. A. Alibayeva

Yosh avlodning milliy tarbiyasini shakllantirishda xalq pedagogikasining pedagogik-psixologik mexanizmlari 236
O. K. Kadambayeva

Bo'lajak logopedlar rinolaliyani og'ir nutq nuqsoni sifatida o'rganishda qo'llaniladigan topshiriqlarning ahamiyati 240
Achilova Sevara Djasirkulovna

Tarjima mashqlari orqali nemis tili (DaF) darsida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish 243
Musayeva Guzal Ne'matillayevna

O'tkir Rahmat she'rlari lingvopoetikasi 247
Xoldarova Gulchehra Tajibayevna

Проблемы и тенденции развития грамматики русского языка 250
Юлдашев Баходир Бекмуратович

O'smir taekvondochilarning qo'l-oyoq kuchining an'anaviy mashg'ulotlar davomida o'sish sur'ati 253
A. X. Norov

Инновационные педагогические технологии в преподавании русского языка и проблемы повышения качества подготовки кадров 259
Адилова Солияхон

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining qobiliyatlari va imkoniyatlarini rivojlantirish 263
Muminjonova Muhayyo G'ulomovna

Nutqning ijtimoiy-psixologik va lingvistik xususiyatlari 268
Sh. I. Nurmatova, G. B. Xujamova

Boshlang'ich sinflarda kreativ ta'lim muhitini shakllantirish va o'quv materiallarining ahamiyati 271
Abdullayeva Uljalg'as Tulegen qizi

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxsiy pedagogik kompetensiyani aniqlash metodologiyasi 274
D. O'. Yo'ldosheva, J. A. Jovliyev

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga badiiy adabiyot vositasida ijtimoiy xulq madaniyati bilan tanishtirishning ahamiyati....278
Daminova Shoxista Farxodovna

Using the Method of Mnemonics in Teaching English Idioms: Enhancing Retention and Comprehension in EFL Learners 281
Dusmamadova Gulsum Shukhratovna

Sun'iy intellekt asosida shaxsiylashtirilgan matematika ta'limining o'quvchilar natijalariga ta'siri 284
Jurayeva Gulshanoy Turdiyevna

Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishda axborot oqimlarining ijobiy ta'sirlari....288
Karimova Umida Alijon qizi

Viruslar replikatsiyasining molekulyar asoslari va uni o'qitishda "Case-study" metodining samaradorligi....293
O'. E. Xo'janazarov, B. B. Ishmo'minov, M. Fayzieva, M. Xayitmuratova

Psixodiagnostik metodikalar asosida talabalarning xarakter aksentuatsiyasining gender farqlarini o'rganish....298
Sh. Allanazarova, R. Janabaeva

"Muhofazaga olingan hududlar" modulidan talabalarning bilimini nazorat qilishga mo'ljallangan nostandart testlardan foydalanish metodikasi 301
Saidmuratov Shoxid Xusanovich, Ishmo'minov Bobur Botir o'g'li, Abduvohidova Madina Ilhomjon qizi, Matkomilova Feruza Xasan qizi

Ergonomik yondashuv asosida registrator ofisi ish jarayonlarini modellashtirish va takomillashtirish 307
To'xtamurodov Azizbek Azimjon o'g'li

Sport turlarini tasniflash va sport mashg'ulotlarini kompleks monitoring qilishning ilmiy-metodologik asoslari 311
Ilhomjon Axmedovich Tursunaliyev

Понятие академической грамотности в современной педагогике и лингводидактике 315
Худжамова Хуснора Диёр кизи

Innovatsion ta'lim texnologiyalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini shakllantirish ijtimoiy muammo sifatida.... 318
Altibayeva Gulbaxor Majitovna

Ethnolinguistic Aspects of Ecological Ethics: Conceptualizing "Nature" in English and Uzbek Phraseological Systems 325
Zubaydullayeva Zarina

Matematik mantiq asosida oliy ta'lim talabalari uchun mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning bosqichli-integrativ metodikasini takomillashtirish 329
Zaxiriddinova Shahlo Zahiriddin qizi

Parataekvondochilar-ning musobaqa oldi tayyorgarligi: ilmiy-asoslangan yondashuv va samaradorlik tahlili 334
Abdufattoyev Abrorjon Abduraxmon o'g'li

Developing Functional Literacy Through Combined Interactive Strategies in Secondary School.... 337
Matkarimova Nurjamal Sultamurat qizi

Bolaning ijtimoiylashuvida ertaklarning tutgan o'rni va ahamiyati.... 343
Ergasheva Mastura Isaqul qizi

Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik tarbiyani amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlari.... 347
Abdimo'minova Muhayyo Samadullayevna

Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash.... 352
Anorjonova Komila Xayyom qizi

Dual ta'lim tizimida Germaniya tajribasi.... 356
Davlatov Keldiyor Davlatovich

Talabalarning mustaqil ta'limini nazariy asoslari, tasniflari va o'qitish metodlari.... 359
Jumayev Ruzokul Xoliqulovich

Oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik boshqaruv tizimi.... 364
Jurayeva Shalola Dehqonboyevna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

O'zbekiston sharoitida gospital pedagogikaning rivojida o'zbek va rus tillarining o'rni va ahamiyati 369
Munira Khodjakhanova

Zamonaviy ilg'or xorijiy tajribalar asosida hasharotlar mavzusini o'qitishda kreativ usullarni qo'llashning immersiv imkoniyatlari 372
Raxmatova Salima Togaymuradovna

O'zbekiston janubiy hududlarida brokkoli yetishtirishda agrotexnik tadbirlarni optimallashtirish metodikasi. 377
Salomov Boxodir Salomovich

O'quvchi yoshlarda iqtisodiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari 382
Shoimova Gulxayo Sherzod qizi

Matematika va musiqa uyg'unligi orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish..... 387
Umarova Munojatxon Xolmuxamedovna

Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarini tayyorlashning nazariyasi va metodikasi... 391
Uzoqov Akram Avazovich

Noqonuniy xatti-harakatlarning kelib chiqishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-pisixologik va pedagogik omillar..... 394
Xoliqov Allamurod Abdijabbor o'g'li

Training Future Speech Therapists to Address Sensory Discrimination Disorders in Preschool Children 399
Xudayarova Dilnoza Mirvali kizi

6-sinf adabiyot fanidan Abay va Avaz O'tar ijodini o'rganish darslarida o'quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish 402
Yuldasheva Noila Ravshan qizi

Bo'lajak o'qituvchilarning o'quv-bilish faoliyatini loyihalash kompetentligini rivojlantirish muammosi: nazariy tahlil va yondashuvlar 406
Ziyodova Zarina Qodir qizi

6-SINF ADABIYOT FANIDAN ABAY VA AVAZ O'TAR IJODINI O'RGANISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNING ADABIY-NUTQIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH

Yuldasheva Noila Ravshan qizi
Nizomiy nomidagi O'zMPU mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada 6-sinf adabiyot darslarida XIX asr oxiri va XX asr boshi ma'rifatparvarlik davri adabiyotining yirik vakillari Abay Qo'nonboyev va Avaz O'tar ijodini o'qitish orqali o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ma'rifatparvarlik g'oyalari aks etgan she'riy matnlar ustida ishlashning o'ziga xos metodikasi, o'quvchilarning lug'at boyligini oshirish hamda ularda mustaqil va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish usullari tahlil qilingan. Shuningdek, badiiy matnni tahlil qilish jarayonida o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha metodik tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: adabiy-nutqiy kompetensiya, ma'rifatparvarlik davri, badiiy matn tahlili, lug'at boyligi, nutqiy ko'nikma, mantiqiy tafakkur, interfaol metodlar.

Abstract: This article highlights the development of students' speech competencies through teaching the works of Abay Kunanbayev and Avaz Otar, prominent representatives of the Enlightenment literature of the late 19th and early 20th centuries, in 6th-grade literature classes. The study analyzes a specific methodology for working with poetic texts reflecting enlightenment ideas, as well as methods for expanding students' vocabulary and developing their independent and logical thinking skills. In addition, methodological recommendations are provided for enhancing students' speech skills during the analysis of literary texts.

Key words: literary and speech competence, Enlightenment period, analysis of literary texts, vocabulary, speech skills, logical thinking, interactive methods.

Аннотация: В данной статье освещаются вопросы развития речевых компетенций учащихся путем преподавания творчества крупных представителей литературы эпохи Просвещения конца XIX - начала XX веков Абай Кунанбаев и Аваз Утар на уроках литературы в 6 классе. В исследовании проанализированы особенности методики работы с поэтическими текстами, отражающими просветительские идеи, а также методы обогащения словарного запаса учащихся и формирования у них навыков самостоятельного и логического мышления. Кроме того, даны методические рекомендации по развитию речевых навыков учащихся в процессе анализа художественного текста.

Ключевые слова: литературно-речевая компетенция, эпоха Просвещения, анализ художественного текста, словарный запас, речевые навыки, логическое мышление, интерактивные методы.

KIRISH

Respublikamizda so'nggi yillarda til o'qitish tizimini yangicha innovatsion sifat bosqichiga olib chiqishga oid islohotlar umumiy o'rta ta'lim adabiyot darslarida o'quvchilarga adabiy-nutqiy kompetensiya komponentlarini egallashga doir ilmiy-nazariy bilimlarni o'rganish hayotiy vaziyatlarda o'z fikrini aniq va ravon bayon eta olish, mustaqil, kreativ, ilmiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur imkoniyatlar bermoqda. Shuningdek, ta'lim jarayoniga kompetensiyaviy, kommunikativ, integrativ va kognitiv yondashuvlar asosida o'quvchilarning ilmiy hamda ijodiy faoliyatini takomillashtirishning huquqiy-me'yoriy asoslari yaratilmoqda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiyot o'qitish metodikasida badiiy matnlar orqali nutqiy kompetensiyani rivojlantirish masalasi keng o'rganilgan. Tadqiqotchilar fikricha, badiiy asar ustida ishlash o'quvchilarning lug'at boyligini oshiradi, ularning fikrni izchil bayon etish ko'nikmalarini shakllantiradi. Badiiy asar tahlili va talqini bir-biriga aloqadorligi tahlilda asarning tarkibiy qismlari va ularning bog'lanishlarini shuningdek, muayyan badiiy texnika va tamoyillarini o'rganishni o'z ichiga olishi bilan xarakterlanadi. Nazariy jihatdan asosli va universal tahlil mazmun va shakl kategoriyalariga bo'ysunadi hamda shaklning mazmunga nisbatan funksionalligini ochib beradi[1].

Badiiy asar tahlilida muayyan tarkibiy qism, texnika, prinsip yoki bog'lanish turi mavjudligi qayd etiladi. Lekin aloqaning tarkibiy qismi, usuli, tamoyili, turi ko'pincha badiiy butunga nisbatan ko'rib chiqiladi.

Badiiy asar tahlili mazmunida, birinchisi, o'quvchilarning his-tuyg'ularini ifoda qilish bo'lsa, ikkinchisi, asar qahramonlarining ichki kechinmalarini anglash, uchinchisi, lirik qahramon tasvirlayotgan tabiatning betakror go'zalligi, to'rtinchisi, badiiy asarning g'oyaviy-badiiy mazmunidan kelib chiqadigan metin irodali bo'lish, go'zal odob axloq egasi bo'lish va insoniy fazilatlar serjilosining rivojlanganligidir, beshinchisi, obrazli fikrlash orqali ta'sirchan va serma'no so'zlash hamda gapirish o'z hayotidagi orzu istaklariga sub'ektiv munosabatlarini tinglovchiga bildirish yotadi.

O'quvchilarning badiiy asar tahlilning qay darajada mustaqil egallaganliklarini asar g'oyasi bo'yicha yozgan insholarida, o'z taassurotlarini bayon qilishida ularning bilimi aniqlanadi. Shu jihat o'qituvchidan ijodiy fikrlash adabiy-nutqiy kompetensiyalarini rivojlangan darajasini nazorat qilishni taqozo qiladi.

6-sinf adabiyot darslarida Abay va Avaz O'tar ijodini o'rganish orqali o'quvchilarda badiiy tafakkur, estetik did hamda nutqiy faollikni shakllantirish mumkin. Abay va Avaz O'tar asarlarida xalqona til, hikmatli iboralar va hayotiy g'oyalar mujassam bo'lib, bu o'quvchilarning nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirishda muhim manba hisoblanadi. Ushbu ikki ma'rifatparvar ijodkorning asarlari mazmunan boy, tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lib, o'quvchilarning fikrlash va nutqini rivojlantirishga xizmat qiladi.

6-sinf adabiyot darsligida Abayning "Yoshlikdan bilim izlab yugurmadim" va Avaz O'tarning "Har tilni biluv emdi bani odama jondur" deb boshlanuvchi she'rlari berilgan bo'lib[2], bu ikki ijodkorning she'rlari taqvim rejaga ko'ra bir vaqtda o'qitiladi. She'rlarining bir vaqtda o'qitilishi metodik jihatdan asoslangan va maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda qiyosiy tahlil qilish, umumlashtirish hamda nutqiy kompetensiyani rivojlantirish imkonini kengaytiradi.

Avvalo, har ikki she'rning mazmun-mohiyati ilm olish, bilimga intilish va til o'rganishning ahamiyatini targ'ib etishga qaratilgan. Ko'rinadiki, Abayning "Yoshlikdan bilim izlab yugurmadim" deb boshlanuvchi she'rida lirik qahramon o'zining yoshlik davrida bilim izlamaganidan afsuslanadi, she'rdagi "kechikib qo'l cho'zdim-u, ulgurmadim" degan misralar orqali ilm kishi tomonidan vaqtida egallanmasa, buning oqibatida umrining keyingi bosqichlarida qiyinchilikka duch kelishi ta'kidlanadi. She'rdagi asosiy g'oya insonning hayoti davomida vaqtini qadrlashi va bilim olishni erta boshlashi zarurligining muhim ekanligidir.

Avaz O'tarning "Har tilni biluv emdi bani odama jondur" deb boshlanuvchi she'rida aksincha, yoshlarga murojaat qilib, ilm va til o'rganishga faol undaydi: "Har tilni biluv emdi bani odama jondur" misrasi orqali til bilish insonni kamolga yetkazuvchi vosita ekanligini ko'rsatadi. Demak, ikki she'r mazmunan bir-birini to'ldiradi: biri ogohlantirish, ikkinchisi targ'ib va yo'naltirish xarakteriga ega.

Ma'lumki, badiiy asar ustida ishlashda savol va topshiriqlardan foydalanish samarali ta'lim vositalaridan biri hisoblanadi. Savol va topshiriqlar muayyan fikr-mulohazalarga turlicha yondashuvlarni taqozo etib, shu orqali biror nuqtayi nazarning to'g'ri yoki aksinchaligini mantiqiy asoslashga zamin yaratadi[3].

Shuningdek, yozuvchi uslubi va asarning asosiy xususiyatlarini o'zlashtirish, muammoni shakllantirishga oid ichki va tashqi sabablarni o'rganish, taxminlarni ilgari surish va asoslash, fikrni emas, fikrlashni singdirish, masalani yechishda yangi bilimlarni o'zlashtirish maqsadiga xizmat qiladi. Savol va topshiriqlar badiiy matn tarkibini mazmunli ochish vositasidir[4].

O'quvchilarda badiiy asar mutolaasiga qiziqish uyg'otish adabiyot o'qitish metodikasi, pedagogika va psixologiyaning mushtarak muammosi sifatida soha xodimlarini ko'pdan buyon qiziqtirib keladi. Milliy o'qitish tizimida savol va topshiriqlar ustida ishlash muammolari bir qator metodist olimlar izlanishlarida tadqiq etilgani ko'zga tashlanadi.

Jumladan, M.Mirqosimova tomonidan turli janrdagi asarlar tahlilida darslikda keltirilgan savol-topshiriqlar badiiy asarning shakl unsurlari bilan mazmun yaxlitligini uyg'un holda tushunishga qaratilishi nuqtayi nazaridan o'rganilsa[5], Q.Husanboyevaning ilmiy tadqiqotida uy vazifalarini so'rashning asosiy quroli sifatida izohlanadi[6].

Savol-topshiriqlar o'quvchini mutolaaga qiziqtirishi, fikrlashga undashi, kontekstni tushunishga tayyorlashi, tahlilga yo'naltirishi, sintez, baho berish, mavzuni boshqa fanlar, eng muhimi, hayotga bog'lay olishi nuqtayi nazaridan ham samaralidir. Shuningdek, badiiy asarning tasvir obyekti, tuyg'ular tarbiyasini to'la yoritishga, obrazlilikni tasavvur ettirishga, kitob bilan hayot o'rtasidagi aloqadorlik xususida mushohada yuritishga yo'naltiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ikki ijodkorning she'rlarini o'qitishda savol va topshiriqlardan unumli foydalanish dars jarayonining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. She'rlarning g'oyasi, mazmuni va matnini tahlil qilishda foydalaniladigan savol va topshiriqlar quyidagi metodik guruhlarga ajratildi:

Reproduktiv savollar, ya'ni mazmunni tushunishga qaratilgan savollar bo'lib, bu turdagi savollar o'quvchilarning matnni anglash darajasini aniqlaydi.

1. Abay she'rida lirik qahramon nimadan afsuslanadi?
2. Avaz O'tar she'rida qanday g'oya ilgari surilgan?

Tahliliy savollar. Bunday savollar o'quvchilarning tafakkurini faollashtiradi va ularni chuqurroq fikrlashga undaydi.

1. Ikki she'rda ilm olish masalasi qanday yoritilgan?
2. Shoirlar qanday badiiy vositalardan foydalangan?

Qiyosiy topshiriqlar. Bunday topshiriqlar o'quvchilarning mustaqil fikr yuritish va baholash ko'nikmalarini rivojlantiradi.

1. Abay va Avaz O'tar she'rlaridagi umumiy g'oyalarni aniqlang.
2. Qaysi she'r sizga kuchliroq ta'sir qildi va nima uchun?

Ijodiy topshiriqlar. Mazkur topshiriqlar o'quvchilarning og'zaki va yozma nutqini rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

1. "Ilmning ahamiyati" mavzusida kichik insho yozing.
2. She'r mazmuni asosida sahna ko'rinishi tayyorlang.

Shuningdek, bu ikki ijodkorning she'rlarini o'qitishda muhokama metodidan foydalanish ham muhim amaliy ahamiyatga ega. Mavzuga oid muhokama metodi muammoni muhokama qilishga mo'ljallangan o'quvchilarning bahs mavzusi bo'yicha nuqtayi nazarini rivojlantirishga qaratiladi. Bu bosqichda o'quv-biluv materiali bilan ishlashning suhbat va munozara mavzusi bo'yicha taqdimot usullari o'quvchilarning faoliyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

Adabiy-nutqiy kompetensiyalarni takomillashtirishga qaratilgan bahs-munozara usuli bahs-munozara mavzusini o'z ichiga olgan ikki qarama-qarshi nuqtayi nazarga asoslanishi bilan ajralib turadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Munozara jarayonida o'quvchilar o'rtasida munozara nutqi hosil bo'ladi. Munozara o'quvchilarning qarama-qarshi yoki xilma-xil nuqtayi nazarlari to'qnashganda quyidagicha masalalar doirasida bahs, tortishuv va munozara shaklida yuzaga keladi:

- munozaraning deyarli barcha ishtirokchilari uchun bir nuqtai nazar asosidagi mulohazali munozaralar;
- ishtirokchilar o'z fikrlarini mantiqiy asoslashga qaratilgan munozaralar;
- nisbatan murakkab muammoga oid muhokamalar.

Munozaralarning muvaffaqiyati quyidagilar bilan belgilanadi:

- mavzuning dolzarbligi va aniqligi;
- o'qituvchining shijoatkorligi va muhokamalar o'tkazish, munozara muhitini yaratish qobiliyati;
- bahs-munozara ishtirokchilarining tayyorgarlik darajasi.

Muhokama uchun bahs mavzusi muhim, sababi o'quvchilarning qiziqishini uyg'otadi, ularni o'z fikri va nuqtayi nazarini asoslashga o'rgatadi.

Agar mavzu to'g'ri shakllantirilgan bo'lsa, munozaraga asos bo'lgan asar o'quvchilarda yaxlit va aniq taassurot qoldiradi. O'quvchilarda adabiy-nutqiy kompetensiyalarni takomillashtirish usullaridan biri sifatida bahs-munozara jarayonida:

- munozara mavzusi;
- taxmin qilingan turli fikrlar;

- savolning yechimiga turli yondashuvlar;
- savolga o‘z nuqtai nazaridan kelib chiqib qaror qabul qilish zarurati muhim o‘rin tutadi.

Muhokama uchun savol va topshiriqlar nafaqat umumiy mavzu, balki asosiy g‘oya, ma’lum fikr va ma’no jihatidan uzviy bog‘liq bo‘lgani ma’qul. Yangi materialni o‘rganish, mustahkamlash va umumlashtirish jarayonida uyushtiriladigan savol-javoblar o‘quvchilarning bilim darajasini baholashga yordam beradi. O‘quvchilarning savollarga javobini baholashda javobning to‘liq va to‘g‘riligi, o‘rganilgan materialni tushunish darajasi hamda axborotning mantiqiy izchilligi hisobga olinishi zarur.

Metodik nuqtayi nazardan, ushbu she’rlarni bir vaqtda o‘qitishning asosiy sababi integrativ va qiyosiy yondashuvni amalga oshirishdir. Bu yondashuv orqali o‘quvchilar ikki muallifning g‘oyaviy qarashlarini solishtiradi, badiiy ifoda vositalarini tahlil qiladi, umumiy va farqli jihatlarni aniqlaydi hamda o‘z fikrini dalillar asosida bayon etishga o‘rganadi. Bu esa o‘quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini, xususan, mantiqiy va izchil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, Abay va Avaz O‘tar she’rlarini bir vaqtda o‘qitish o‘quvchilarda ilmga munosabatni shakllantirish, qiyosiy tahlil qilish ko‘nikmasini rivojlantirish hamda nutqiy kompetensiyani oshirishda muhim didaktik vosita hisoblanadi. Savol va topshiriqlarning ilmiy asosda, bosqichma-bosqich qo‘llanilishi esa ta’lim samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Bahs-munozara, savol va topshiriqlar orqali o‘quvchilar nafaqat badiiy asarni tushunadi, balki hayotiy xulosalar chiqarishga ham o‘rganadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Kambarova S. O‘zbek adabiyotini o‘qitish metodikasi. Toshkent, - 2022. 128 b.
2. Mirzayeva Z. Jalilov K. Adabiyot. 6-sinf uchun darslik. Toshkent, - 2022. 224 b.
3. Yo‘ldoshev Q., Yo‘ldosheva M. Badiiy tahlil asoslari.-T. Kamalak, 2016. 301-b.
4. Niyozmetova R.X. Uzluksiz ta’lim tizimida o‘zbek adabiyotini o‘rganishning nazariy va metodik asoslari (rus guruhlari misolida): Ped. fan. dok. ... diss. - Toshkent, 2007. - 242 b.
5. Mirqosimova M. O‘quvchilarda adabiy tahlil malakasini shakllantirish va takomillashtirish asoslari. - T.: Fan, 2006. - 114-b.
6. Husanboyeva Q., Niyozmetova R. Adabiyot o‘qitish metodikasi. Toshkent, - 2018. 352 b.

13.00.00	Pedagogika fanlari
13.00.01	Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02	Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
13.00.03	Maxsus pedagogika
13.00.04	Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05	Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06	Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqichlari bo'yicha)
13.00.07	Ta'limda menejment
13.00.08	Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09	Ijtimoiy pedagogika
07.00.00	Tarix fanlari
19.00.00	Psixologiya fanlari
01.00.00	Fizika-matematika fanlari
02.00.00	Kimyo fanlari
03.00.00	Biologiya fanlari
09.00.00	Falsafa fanlari
10.00.00	Filologiya fanlari
11.00.00	Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.